

Filipstadsbacken

Kulturmiljöanalys

2024-03-28

white

OBJEKT		BESTÄLLARE	OMSLAGSBILD	ANSVARIG	MEDVERKANDE
Objekt:	Filipdalsbacken		Fotograf: Ronninger, Herman,	Jan Perotti	Paulina Virta
Stadsdel:	Farsta		Svenska Dagbladet, 1957	Byggnadsantikvarie	Byggnadsantikvarie
Kommun:	Stockholms stad			Certifierad sakkunnig kulturvärden	Certifierad sakkunnig kulturvärden
Län:	Stockholms län			jan.perotti@white.se	paulina.virta@white.se

Innehåll

Inledning	4
Uppdrag, syfte	4
Förutsättningar	4
Historisk översikt	7
Farsta med omnejd	7
En ny stadsdel växer fram	7
Larsboda	7
Larsbodas planstruktur	10
Filipstadsbacken med näromgivning	12
Parkmiljön inom utredningsområdet	18
Klippbacken	19
Utblick: 1950-talets stadsplaneideal och bostadspolitik	20
Linjär utveckling	23
Datering bebyggelse inom utredningsområdet	25
Karaktärisering	26
Landskapsbild och grönstruktur	26
Karaktärisering Klippbacken	30
Värdebärande detaljer i utemiljön	32
Bebyggelsen	33
Planstruktur	33
Byggnadstypologier i Larsboda området	34
Värdebärande karaktärsdrag byggnader	40
Kulturhistoriskt värde	43
Källor	45

Inledning

Uppdrag, syfte

White arkitekter har upprättat denna kulturmiljöanalys för området Filipstadssbacken i Larsboda, Farsta strand i södra Stockholm. Utredningen utgör en del av det underlag som ska ingå i den strukturplan som ska tas fram över området. Strukturplanen ska i sin tur belysa områdets utvecklingspotential i fråga om bland annat exploatering.

Utredningsområdet innefattar utöver flerbostadshusen på Filipstadssbacken ett större influensområde. Utredningsområdet består av det område som naturligt ramar in av Mårbackagatan i norr och öst, Ågesta broväg i väst och järnvägen i söder.

Förutsättningar

ÖVERSIKTSPLAN 2040

I den gällande översiktsplanen presenteras planeringsinriktningar för kulturmiljön.

Nedan följer några punkter ur översiktsplanen:

- Kunskap om stadens stadsbyggnadskaraktärer och stadslandskapet ska vara en utgångspunkt vid förändring, förnyelse och förtätning i stadens befintliga områden.
- Kulturmiljöns värden ska fortlöpande identifieras, säkerställas, tas omhand och utvecklas.
- Ny bebyggelse, ändringar och tillägg i befintliga miljöer ska utföras omsorgsfullt, med konsekventa karaktärsdrag och genomarbetade detaljer grundade på en gedigen analys.
- Bebyggelse som är kulturhistoriskt värdefull och har betydelse för stads- och landskapsbilden ska ses som en resurs i stadsutvecklingen.
- Stockholms stad som fastighetsägare har en betydelsefull roll i att vara förebildlig, exempelvis genom att utarbeta vårdprogram och anordna arkitekttävlingar, så väl i utvalda projekt som i den vardagliga förvaltningen av stadens byggnader.

DETALJPLANER

Inom utredningsområdet finns följande detaljplaner:

PI 4571 (1956)
PI 4528 (1956)
PI 4384B (1957)
PI 5143 (1957)
P2012-12502 (2014)
P2001-12096 (2006)
P1997-01121 (1998)
P1999-03131(1999)

Kulturvärden i detaljplan

I detaljplanen P1997-01121 (1998) finns skyddsbestämmelser (k1 och k2) som avser en tidigare skolbyggnad.

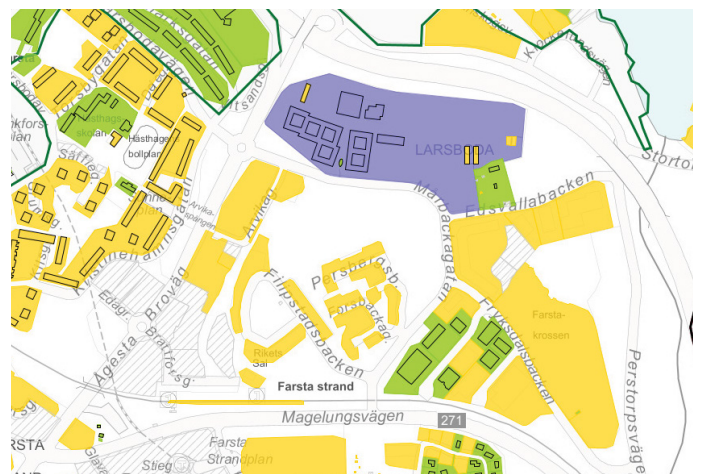
Bestämmelserna reglerar fasadutformningen, som i möjligaste mån ska bevaras, och utformning av balkonger. Bestämmelsen avser även bevarande av ursprungliga exteriöra material.

I detaljplanen P1999-03131 finns en bestämmelse (k1) som avser reglerar tidigare skolbyggnad. Denna innebär att byggnadens karaktär ska bevaras liksom ursprungliga exteriöra material. Takform begränsas till pulpettak.

Övriga detaljplaner saknar bestämmelser som avser kulturvärden. Flera av dem är från tillkomsttiden vilket medför att kulturvärden då inte beaktats.

STADSMUSEETS KLASSIFICERING

I Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering är delar av bebyggelsen i utredningsområdet markerad som gul, vilket innebär visst kulturhistoriskt och miljöskapande värde. Övrig bebyggelse är skrafferad vilket innebär att den ännu inte har klassificerats.

Utsnitt klassificeringskarta. Källa: Stockholms stadsmuseum

PARKPLAN FARSTA 2017

Parkplanen beskriver parker, grönområden, och utvecklingsstrategier i Farsta. En beskrivning för varje stadsdelsområde finns och där beskrivs hur man värnar och utvecklar parkerna inom just det området.

Om Larsbodas parker står det att det råder stor parkbrist i området. Stadsdelen saknar stadsdelspark och har brist på kvartersparker. Detta förstärks av att intilliggande stadsdel Farsta, också har brist på parker. Förutom Klippbacken saknar stadsdelen kvalitativa parker.

UTVECKLA OCH VÄRNA LARSBODA

Larsboda generellt

- värna äldre tallbestånd inne bland bebyggelsen,
- värna stadsdelens plana ytor,
- skapa fler kvalitativa parker i stadsdelen genom att utveckla befintlig naturmark, samt
- tillför fler parkvärden till befintliga parker genom att anlägga nya större parker i utvecklingsområdena.

Klippbacken (parken)

- värna de karaktärsfulla naturinslagen på platsen,
- värna stora ekar och tallar,
- se över möblering.

UTVECKLINGSSTRATEGIER FÖR FARSTA

- Mälarnaturens karaktärsdrag, med sin typiska topografi och vegetation, ska tas tillvara. Hänsyn ska tas till historia, estetik och användning då växter och andra byggnadsmaterial väljs.
- Topografin och landskapets karakteristiska landformer
- berättar om stadens och platserns historia och bör därmed
- bevaras och synliggöras
- Topografin ska understrykas och de vegetationsklädda bergsbranterna ska bevaras och utvecklas.
- I samband med förnyelse av parker ska hänsyn till kulturhistoriska värden tas. Vid behov ska en kulturhistorisk bedömning genomföras. Information om parkernas historia ska förbättras och förnyas.
- De gröna kvaliteterna i befintlig stadsbyggnadskaraktär

med grönska mellan hus, på bostadsgårdar och förgårdsmark, i parker, parkstråk och naturområden, ska värnas och utvecklas.

- Sambanden mellan Farsta stadsdelsområdes parker och naturområden ska stärkas genom att kopplingarna förbättras och barriärer minskas.
- Det finns en medvetet bevarad grönstruktur mellan och inom stadsdelarna. I samband med nyexploatering är det därför viktigt att belysa konsekvenserna om grönstrukturen förändras.
- Förädla och förstärk den gröna strukturen inom stadsdelsområdet, till angränsande stadsdelar och till de gröna kilarna.
- Vid exploateringsprojekt är det viktigt att verka för att nya parker skapas och att angränsande parker utvecklas så att de integreras i samverkan med bebyggelsen.

Byggnader under uppförande på Filipdalsbacken. Foto: Olle Widfeldt. Källa: Stockholms stadsmuseum, 1956

Historisk översikt

Farsta med omnejd

Farstaområdet var före 1950- och 1960-talets utbyggnad ett lantligt och naturskönt område, med kuperad terräng, blandad växtlighet och en begränsad bebyggelse. Framträdande i området var Farsta gård med underlydande torp. Gårdens ägor omfattade de nuvarande stadsdelarna Farsta, Farsta Strand, Farstanäset, Larsboda, Fagersjö, Hökarängen och en del av Sköndal.

Vid sekelskiftet 1900 köptes Farsta gårds ägor av två affärsmän vars intention var att grunda en exklusiv villaförstad. Farsta kom därmed att ingå i AB Södertörns Villastad, bildat år 1901. Detta skedde i samband med att Nynäsbanan öppnades för trafik, vilket innebar att området nu fick en järnvägsförbindelse. Dock kom endast ett fåtal av de planerade villorna i villastaden att uppföras. År 1912 såldes det som återstod av bolagets mark till Stockholms stad "för stadsområdets utvidgande". Men det skulle dröja ca 40 år innan området togs i anspråk för exploatering.

En ny stadsdel växer fram

Under 1940-talet planerades för en utbyggnad av ABC-staden i Stockholm. I skriften "Det framtida Stockholm" från 1945 drogs riktlinjerna för Stockholms expansion upp. En viktig förutsättning var stadsfullmäktiges beslut några år tidigare att bygga tunnelbana i Stockholm. Detta möjliggjorde uppförandet av många nya stadsdelar. Planerna för ABC-staden utvecklades i generalplan för Stockholm 1952. Arbetet leddes av arkitekten Sven Markelius, som var Stockholms stadsplanedirektör mellan åren 1944 och 1954. Vid sin sida hade han Göran Sidenbladh stadsplanedirektör från 1955 till 1973.

En av flera ABC-städer som det planerades för var Farsta, vars plan antogs 1955. I stora drag följde den nya stadsdelen föregångaren Vällingbys principer där A stod för arbetsplatser, B bostäder och C centrum. I första hand ville man anlägga industrier för att skapa en självförsörjande stadsdel. Tanken med ABC-staden var att man skulle kunna arbeta, handla och bo i stadsdelen. Farsta kom att präglas av en tidstypisk struktur som byggde på funktionsuppdelning. Bostäder, undervisning, service, industri samt fritid och kultur, uppfördes som egna enheter. Ett annat viktigt stadsplaneideal som tillämpades i Farsta var trafikseparering.

Farstas bebyggelse uppfördes med bostäder i grannskapsenheter. Det innebar att stadsdelen delades upp i enklaver. Där varje grannskapsenhet skulle rymma cirka 5000 boende vilket ansågs ge lagom storlek på skolor i varje enhet. I grannskapsenhet skulle det finnas, utöver skola, ett daghem och ett lokalt butikscentrum.

Bebyggelsen omgavs av grönska och anpassades efter terrängen. Vid Farstas tillkomst skedde en förskjutning mot en mer standardiserad byggteknik med skiv- och punkthus. De mer storskaliga punkt- och/eller skivhusen lades tätt i grupper nära centrum. Detta för att öka orienterbarheten och skapa variation i stadsdelen. Utanför centrum uppfördes lamellhus i tre våningar medan radhus och villor uppfördes i stadsdelens utkant. Utmed gator och vägar, och mellan enklaver av byggnader, lämnades stora ytor med natur- och parkmark.

Farsta centrum

Farsta planerades för 65 000 invånare inom en radie av tre kilometer. Centrumet placerades i en dalsänka, där den låga centrumbebyggelsen markerade dalsträckningen. Det var viktigt att hade stadskaraktär utan att bilda kvarter och slutna gårdar. Farsta centrum ritades av arkitekter Backström & Reinius, och stod klart i början av 1960-talet då även tunnelbanestationen tillkom.

Larsboda

Bebyggelsen i Larsboda blev först ut som en del av ABC-staden. När generalplanen för Farsta antogs år 1955, godkändes även den första stadsplanen för Larsboda. Först ut att uppföras var höghusområdet vid Filipstadsbacken. Därefter följde de intilliggande radhusområdena vid Persbergsbacken och Forsbackagatan (1958) och vid Arvikagatan (1960). Anledningen till att Filipstadsbackens bebyggelse anlades först hängde ihop med Nynäsbanans närliggande station, som anlagts åt Södertörns villastad – som idag heter Farsta strand.

I generalplanen avsattes en stor del av Larsbodaområdet för industri- och kontorsändamål. Det ledde till en begränsad bostadsbebyggelse. Den största arbetsplatsen som uppfördes var för Kungliga Telegrafstyrelsen, numera Telia. Byggnaderna uppfördes mellan 1965–1970. I mitten av 1960-talet tillkom kontors- och industriområdet kring Frykdalsbacken. Telias anläggning säkrade arbete åt en stor del av Farstas invånare.

Farsta gård som gav namnet åt den nya stadsdelen. Farsta var innan ABC-staden uppfördes, ett agrart och glesbebyggt område. Foto: Axel Swinhufvud, 1910-tal. Källa: Stockholms stadsmuseum.

Farsta centrum gestaltades av Backström & Reinius. I fonden syns höga punkthus som lät markerar centrumet. Centrumområdet fick en högre exploatering jämfört med stadsdelens mer perifera delar. Foto: Erik Liljeroth. Källa: Digitalt museum.

Bebyggelsetypologier och kollektivtrafik i Farsta

- Centrum
- Skola
- Centrumnära punkthus
- Flerbostadshus
- Småhus/radhus
- Arbete
- Pendel/järnväg
- Järnvägsstation
- Tunnelbana
- Tunnelbanestation
- Farsta gård
- Koppling till centrum

Flygbilden är från 1960-talet, strax efter dess tillkomst, och visar fördelning av bebyggelse. Höga punkthus markerar centrum och bidrar till orienterbarheten i området. Det ligger centralt och är placerat intill tunnelbanestationen.

Ett mindre centrum finns väster om Ågesta broväg.

Arbetsplatser är lokaliserade i områdets norra del, längs med Nynäsvägen. Enklaver av småhus och radhus ligger i områdets utkant. I anslutning till bostadsbebyggelsen finns skolor. Bostadshusen dominerar området. Farstas bebyggelsestruktur har en tidstypisk ABC-utformning.

Filipstadsbacken är uppförd i anslutning järnvägsstationen och Televerkets anläggning i norr.

Larsbodas planstruktur

Larsboda uppfördes som en grannskapsenhet med två skolor, butikslokaler, daghem, bostäder, kontors- och industriområde. Bostäderna bestod av en blandning av punkthus, lamellhus och radhus. På så vis gavs en stor variation i bostadsutbudet och en närhet till det mest nödvändiga.

Bebyggelsen placerades i enklaver som skildes åt genom naturstråk och den givna topografin. Topografin styrde även val av hustyp. Höga punkthus accentuerar höjdparter medan lägre hus placerades i landskapets flacka delar. På så vis betonades landskapets kuperade karaktär.

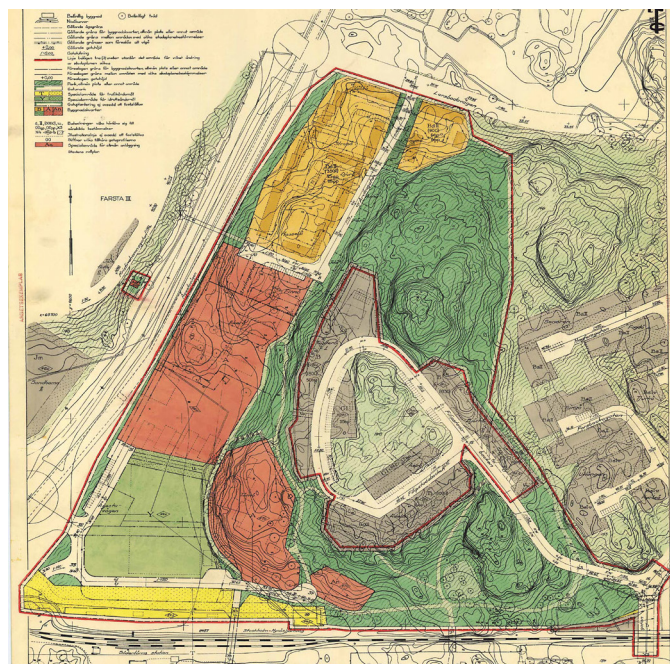
Varje enklav av bostadshus nåddes genom matargator som leddes in i bostadsområdena från de omgivande större vägarna som Mårbackagatan och Ågesta broväg. Intill husen placerades ofta parkeringar eller parkeringsgarage i långsmala längor skapade rum och bidrog till en hög komfort.

De olika enklaverna av bebyggelse kopplades samman med gångstråk som ledde till angränsande bostadsområden, skolor, arbetsplatser, centrum och järnvägsstationen men även till det större Farsta centrum. Gångstråken var trafikseparerade genom med hjälp av gångtunnlar och broar.

I planstrukturen var grönskan ett viktigt inslag. Den hade en rekreativ funktion och fungerade både som sammanbindande och uppdelande element i stadsbilden. I områdets norra del bevarades ett större sammanhängande naturområde. Grönka bevarades även inne på gårdarna och mellan husen. Framför husen anlades ofta en generös förgårdsmark med en mer ordnad prägel.

I stadsdelen anlades mindre lekplatser intill bostadsenklaverna. En större stadsdelspark som kom att kallas Klippbacken tillkom strax norr om järnvägsstationen. Det blev en av naturen präglad park för samvaro, vistelse och lek. I anslutning till skolorna intill Ågesta broväg fanns även bollplaner. Sammantaget bidrog grönskan till ett dominerande drag i stadsbilden.

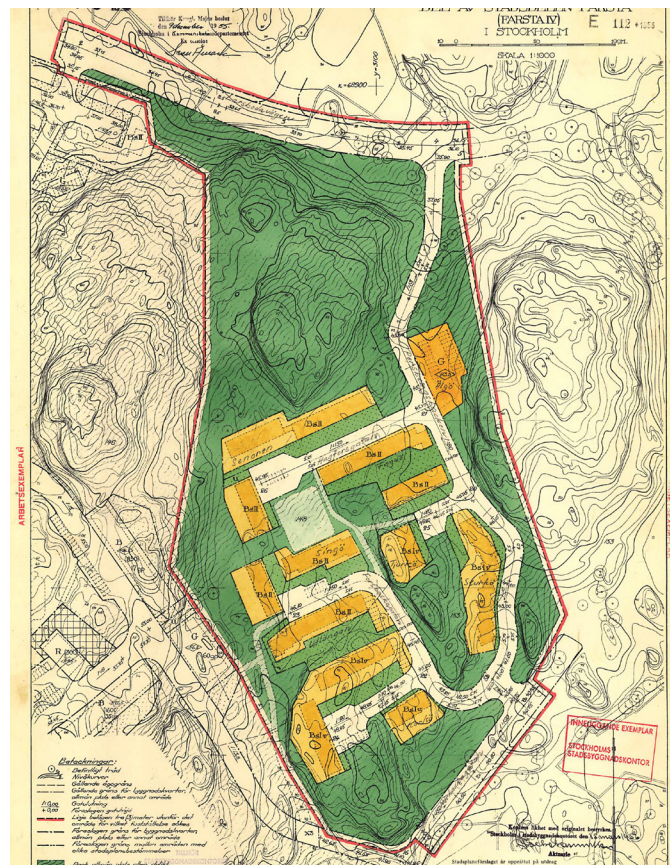
Tunnelbanestadens stadsplanepprinciper kommer väl till uttryck i Larsbodas planstruktur. Detta framgår i beståndet av funktioner men även i uppdelningen av dem. Arbetsplatser, rekreationsområden, bostäder, samhälls- och kommersiellservice och kollektivtrafik präglade alla av närhetsprincipen. Även trafiksepareringen, bostadshusen placering i enklaver och den dominerande grönskan var tidstypiska uttryck.

Dp 4384B från 1957.

Stadsdelsområdet övergripande struktur.

Källa: Stadsbyggnadskontoret.

Dp 4311 från 1957.

Visar strukturen inom bostadsenklaven med radhusen i utredningsområdets östra del.

Källa: Stadsbyggnadskontoret.

Tidstypisk planstruktur

- Skola
- Grönska
- Parkering
- Arbetsplats
- Gemensam vistelseyta
- Komersiellservice
- Större vägled
- Matargata
- Funktionella kopplingar

Illustrationen visar övergripande planstruktur på 1960-talet. Trafikleder ramar in området. Från dessa leder matargator in till de olika bostadsområdena. Bostadsområdena är uppdelade i enklaver efter typologi. Området präglas av en funktionsuppdelning med skola, arbete, kollektivtrafik, service och boende. Traikseparerade gångstråk kopplar samman de olika funktionerna och har även rekreativa kvalitéer. Området domineras av grönska som ringar in och avgränsar de olika delarna. Stor del av grönskan bevarad naturmark. Förgårdsmarken har en mer anlagd karaktär.

Filipstadsbacken och dess omgivning

Utbyggnaden av Filipstadsbacken började med flerbostadshusen på backens höjd. Fem friliggande skivhus och ett punkthus uppfördes. Totalt innebar det drygt 400 nya lägenheter i de sex höghuskropparna. Hushöjden medgav enligt planen en höjd på 81 meter över stadens nollplan.

Utbyggnaden av närområdet fortsatte med två radhusområden i sänkorna – ett vid Persbergsbacken och Forsbackagatan, ett annat vid Arvikagatan. I områdets västra del utmed Ågesta broväg uppfördes Larsbodaskolan. Skolan kompletterades ett par år senare med nya volymer.

I anslutning till flerbostadshusen på Filipstadsbacken uppfördes två butikbyggnader. Butikerna var avsedda för de boende i området. Gångstråk länkade samman butikerna med närområdet.

I takt med bilismens framväxt hade numera de flesta hushåll tillgång till bil. Biluppställningsplatser uppfördes längs med gatorna eller på innergårdarna. Intill radhusen i norr uppfördes tidstypiska låga och långsmala garagelängor. I flera av skivhusen ordnades även parkeringar på bottenplan.

*Filipstadsbacken under uppförandet 1957.
De stora husen anpassades efter det kuperade landskapet.
Källa: Stockholms stadsmuseum*

*Ett punkthus under uppförande. Larsboda med Filipstadsbacken blev den sydligaste stadsdelen i Stockholm.
Foto: Herman Ronninger 1957.
Källa: Stockholms stadsmuseum*

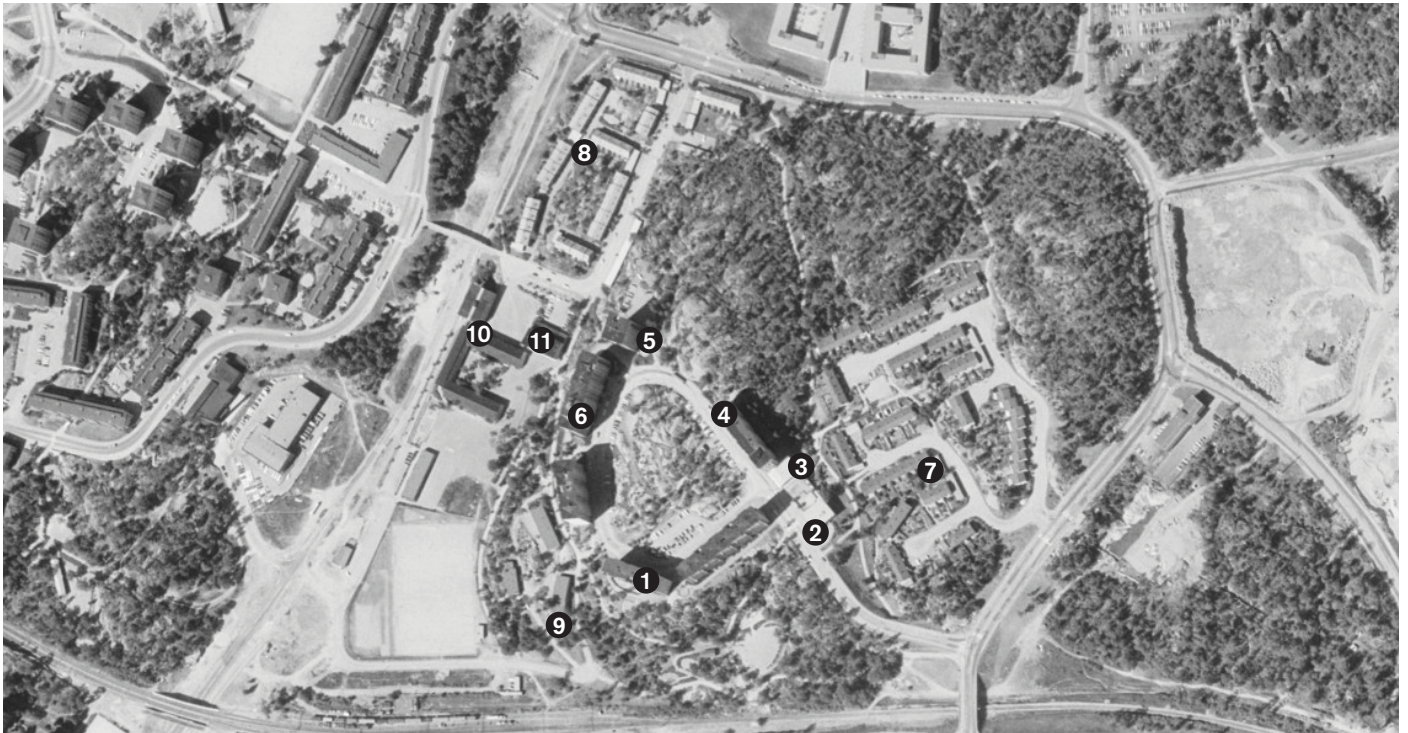

*Modell av Paul Hedqvist över Larsboda skolan. Skolanläggningen som uppfördes fick en något annorlunda gestaltning. På höjdens syns skivhusen grupperade kring gården i folkhemsanda. Samtidigt vittnar den tilltagande skalan och rationella byggandet om det annalkande miljöprogrammens utformning.
Källa: Digitalt museum*

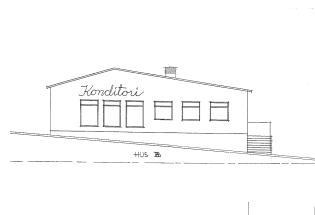

*Filipstadsbackens bebyggelse på höjden utgör ett landmärke för Larsboda. Modernismens byggnader var vid den här tiden tänkta som skulpturer i landskapet.
Källa: Digitalt museum*

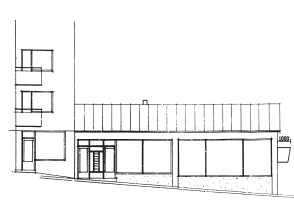
Ursprungliga byggnader inom utredningsområdet

1. Flerbostadshus kv. Adelsö

2. Butiksbyggnad kv. Björkö

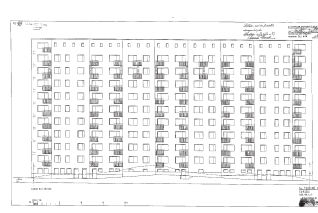
3. Butiksbyggnad kv. Björkö

4. Flerbostadshus kv. Björkö

5. Punkthus kv Tosterö

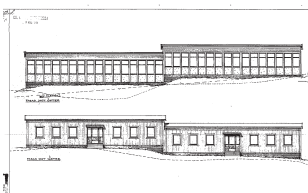
6. Flerbostadshus kv Tosterö

7. Radhus kv Singö

8. Radhus kv Strupö

9. Skolpaviljonger kv Tärnö

10. Skolbyggnader kv Ekerö

10. Skolbyggnader kv Ekerö

Historisk beskrivning av de ursprungliga byggnaderna

FILIPSTADSBACKENS FLERBOSTADSHUS

Byggnaderna på höjden ritades av arkitekt Archibald Frid. Byggnaderna placerades friliggande utmed Filipstadsbacken. De har en modernistiskt sparsmakade fasadutformning präglad av repetitiv estetik, tidstypiska material.

Flerbostadshusen grundlades på berg med socklar som följer terrängen. Sockel och sockelvåningar putsades i terrasit- och spritputs, i kulör lika fasaden. De långa monotona fasaderna bryts upp av svagt framskjutna partier. Skiftningar i fasadkulören gjordes också. Flerbostadshusen har platta tak klädda med galvaniserad plåt.

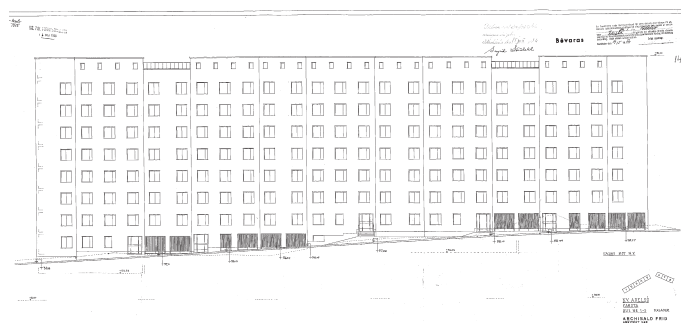
Fasaderna har en rytmisk uppbyggnad med jämna fönsteraxlar. Fönsterstorlekarna är varierade efter rummens funktion. Större fönster har vädringslucka och vissa fönster har två lufter. Fönsterna har karmar och bågar av trä. Entréer är indragna från fasadliv och har en diskret utformning. Entrépartierna fick anslutande trappa i granit med räcken i tidstypisk utformning med geometriska motiv.

Byggnaderna har små rektangulära balkonger med tidstypiska fronter i plåt. Flera av byggnaderna försågs även med garagelängor med garageportar i ädelträ.

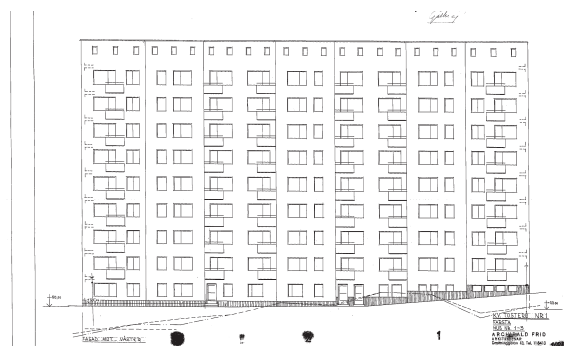
I flerbostadshusen inrymdes, utöver bostäder, utrymmen för hantverk, förråd och skyddsrum. s

FILIPSTADSBACKENS BUTIKSBYGGNADER

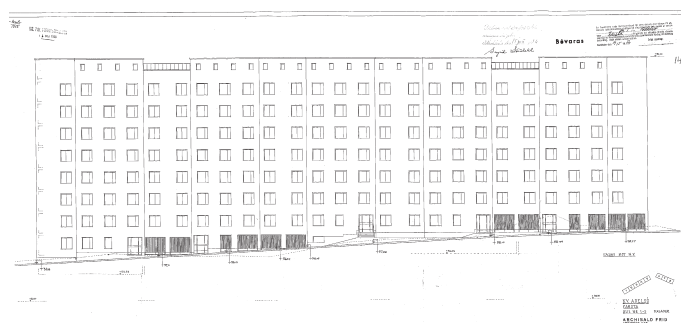
Butiksbyggnaderna uppfördes som småskaliga terränganpassade volymer. Den norra butiksbyggnaden flankerade ett bostadshus. Den norra byggnaden placerades vänd mot Filipdalsbacke. Den södra butiksbyggnaden fick en mer lågmäld utformning med fönster i varierande storlek. Stora butiks-fönster placerades på den norra fasaden. Byggnadernas fasader putsades i en ljuskulör med avsaknad av fasaddekor. Byggnaderna fick flacka sadeltak. I den norra butiksbyggnaden planerades för ett snabbköp och i den södra för mindre butikslokaler.

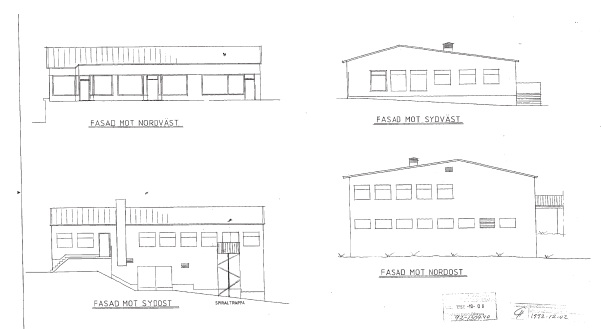
Fasadritning mot NV. Kvarteret Adelsö. Källa: SBK

Fasadritning mot väst. Kvarteret Tosterö. Källa: SBK

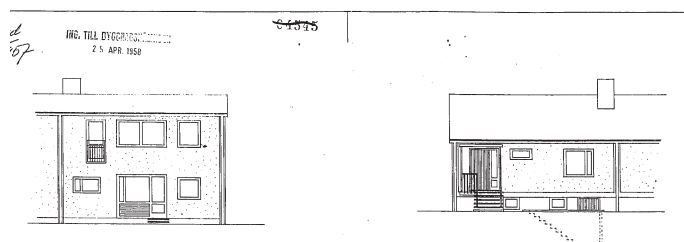
Fasadritning mot NV. Kvarteret Adelsö. Källa: SBK

Fasader den södra butiksbyggnaden. Kvarteret Björkö. Källa: SBK

ÖSTRA RADHUSOMRÅDET

Radhusområdet uppfördes 1958 vid Persbergsbacken och Forsbackagatan. Radhusen uppfördes i småstugebyråns regi efter ritningar av Jon Höjer och Sture Ljungqvist. Byggnaderna uppfördes i 1-2 våningsplan och försågs med terränganpassad sockel. Fasaderna putsades och bostäderna åtskildes från varandra med sidostöd i betong som ett avskiljande fasadelement. Byggnaderna fick en enhetlig gestaltning med en asymmetrisk och lekfull fasadkomposition. Fönsternas utgjordes i huvudsak av enluftsfnster, med eller utan vädringslucka. Entréerna placerades i liv med fasad med ytterdörr i ädelträ och sidoljus. Entrén kröntes av ett skärmtak.

Radhus kvarteret Singö. Källa: SBK

NORRA RADHUSOMRÅDET

59 radhus uppfördes 1958 i områdets norra del längs Arvikagatan. Radhusen uppfördes av AB Östgöta-Byggen för HSB. Byggnaderna försågs med terränganpassade socklar. Fasaderna bekläddes i rött tegel med indelande partier i liggande panel och skrivmaterial. Fönsterna utgjordes i huvudsak av rektangulära fönster med en regelbunden placering. Entréer placerades i liv med fasad med entrédörr i trä och generösa sidoljus. Husen försågs med sadeltak. Till radhusen hörde även garagebyggnader.

Radhus kvarteret Strupö. Källa: SBK

LARSBODA SKOLAN

Larsboda skolan uppfördes intill Ågesta broväg 1958. Skolan ritades av Paul Hedqvist i modernistisk anda. Det modernistiska uttrycket avspeglas i den sparsmakade fasadarkitekturen, de flacka taken och de tidstypiska fönsterpartierna.

Skolan uppfördes som fyra sammanbyggda volymer och en fristående. Byggnaderna fick en individuell men sammanhållen utformning med putsade fasader. Fönsterna fick en regelbunden placering, i huvudsak stående rektangulära fönster med asymmetrisk tvärpost och liggande enluftsfnster.

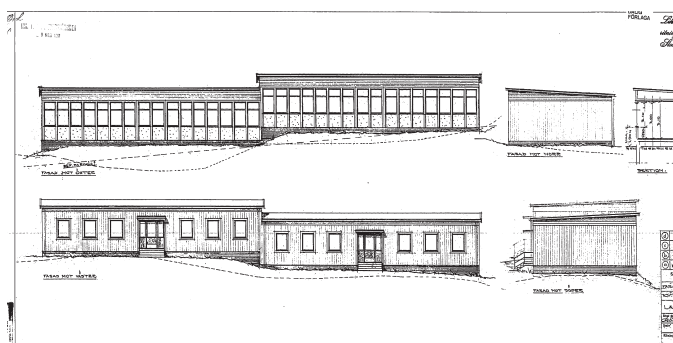

Skolbyggnader kvarteret Ekerö. Källa: SBK

Skolgården vändes bort från vägen. Delar av den befintliga vegetationen sparades och kompletterades med planteringar och hårdgjorda ytor.

Provisoriska skolpaviljonger

Några år senare, under 1960-talets början, kompletterades Larsboda skolan med tre friliggande paviljonger i ett plan. Dessa förlades söder om den befintliga skolanläggningen. Fasader i puts och med panel. Byggnaderna fick en enhetlig fasadkomposition. Paviljongerna försågs med flacka pulpettak.

Bilden visar Filipdalsbackens i slutet på 1950-talet. Byggnaderna har infogats i terrängen så att grönskan och det kuperade landskapet är rumsbildande och skärmar av bebyggelsen från omgivande vägar. De gröna ytorna är sammanhängande med slingriga promenadstråk som kopplar samman olika angränsande funktioner. Bild: Oscar Bladh 1957. Källa: Stadsmuseet.

Utsikt från Filipstadsbacken. Grönska avgränsar bostadsenklaverna från varandra. Källa: Digitalt museum

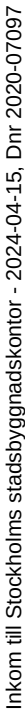
Radhus i områdets norra del. Till radhusen ansluter vegetation med besparade tallar och björkar. Typiska inslag i tunnelbanestadens gröna rum. Sune Sundahl 1960. Källa: Digitalt museum

Vykort 1960-tal. Bilden visar två flerbostadshus på Filipdalsbacken. I bilden syns en kiosk med grill. Byggnaderna är placerade kring ett höjdparti med sparad vegetation. På denna har även en mindre parkering anlagts.

Vykort Filipdalsbacken troligtvis 1960-tal. Ett affärsbyggnad flankerar flerbostadshuset. Intill den finns en inhägnad lektya.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2024-04-15, Dnr 2020-07097

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2024-04-15, Dnr 2020-07097

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2024-04-15, Dnr 2020-07097

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2024-04-15, Dnr 2020-07097

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2024-04-15, Dnr 2020-07097

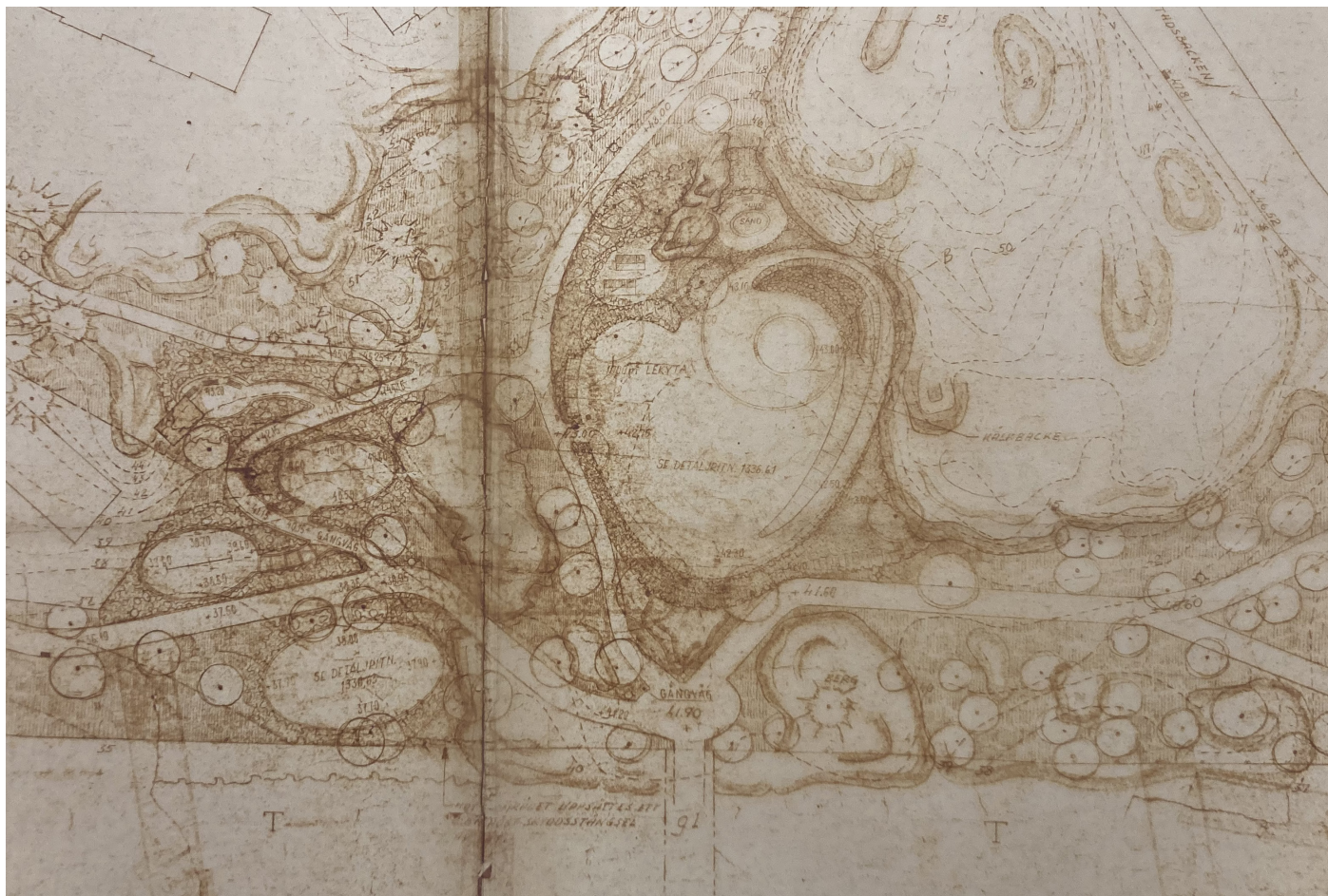
Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2024-04-15, Dnr 2020-07097

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2024-04-15, Dnr 2020-07097

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2024-04-15, Dnr 2020-07097

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2024-04-15, Dnr 2020-07097

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2024-04-15, Dnr 2020-07097

Förslagsritning över parken Klippbacken. Detaljeringen på ritningen visar den omsorg som lades på arbetet med att utforma parken. Den organiska karaktären kom även att präglade den blivande parkens struktur. Källa: Stockholms stadsarkiv.

Klippbacken

Parken Klippbacken förlades i områdets södra del, strax norr om järnvägen. Den var på så sätt enkelt tillgänglig från vägar, tunnelbana och bostadsområden via slingriga gångvägar. Klippbacken utformades som en park avsedd för lek, avkoppling och samvaro. Klippbacken blev den enda stadsdelsparken i området.

Klippbackens park kom att bestå av olika rum som ramades in av den kuperade terrängen. Olika mindre parkrum med en egen funktion, förlades kring en större öppen parkyta. De små parkrummen placerades på olika nivåer i landskapet, såsom terrasseringsringar. Två placerades intill varandra strax väster om den större öppna parkytan och två norr om den. De västra ytorna avsågs för samvaro och försågs med sittbänkar och ramades in med stödmurar i natursten. I de två små ytorna belägna norr om den öppna parkytan förlades sandlådor. Dessa fick en naturlig inramning av bergväggar belägna ovanför den större

parkytan. Den öppna parkytan fick en oval form. I dess östra del anlades gradänger av natursten. Bakom dessa, på höjden anlades en pulkabacke. Till pulkabacken ledde en smalt gångstråk, kantad av ett smäckert järnräcke. I söder mötte det öppna parkrummet en ridå av ekar. Parken ritades av parkavdelningen på Stockholms gatukontor.

Utblick: 1950-talets stadsplaneideal och bostadspolitik

TUNNELBANESTADEN

Stockholms expansion under 1940- och 1950-talen inspirerades till stor del av den engelska grannskapsplaneringen med ledord som *Neighborhood planning* och *Community centers*. Detta planeringsideal växte fram ur funktionalismen men baserades även på sekelskiftets trädgårdsideal där bostäder, arbetsplatser och social service integrerades i mindre enheter. En bärande tanke var att främja social gemenskap och forma den demokratiska medborgaren. Detta skulle uppnås genom mindre sammanhållna enheter. Tunnelbanenätets utbyggnad blev en viktig förutsättning för etableringen av de nya stadsdelarna utanför innerstaden.

Bebyggelsen som uppfördes bestod till stor del av lamellhus med ett mer varierat planmönster, där byggnaderna grupperades kring gårdar.

Till programmet *Det framtida Stockholm* från 1945, utarbetades en schematisk plan för ett idealt förtortssamhälle för ca 10 000 invånare. Programmet bildade grund för ett mera ingående planarbete som utkristalliserades i 1952 års *Generalplan för Stockholm*. Generalplanen var en utredning och ett översiktligt utbyggnadsprogram för Stockholms expansion efter andra världskriget. Planarbetet leddes av arkitekten Sven Markelius som var Stockholms stadsplanedirektör mellan 1944 och 1954. Vid sin sida hade han Göran Sidenbladh, (som senare blev stadsplanedirektör åren 1955–1973).

Förorten Vällingby (invigd 1954) blev den första konsekventa tillämpningen av denna generalplan. Programmets idéer utvecklades ytterligare under 1950-talet och resulterade i den självförsörjande så kallade ABC-staden.

ABC-STADENS STRUKTUR

De nya förorterna som i generalplanen kallas för *tunnelbaneförstäder*, skulle anläggas som pärlor i ett pärlband längs tunnelbanans linjer. I de nya stadsdelarna skulle det, förutom förortsbaneförbindelse, finnas ett blandat bostadsbestånd med kommersiell och offentlig service och allt skulle vara grupperat kring ett centrum vid tunnelbanestation. Sammanhängande gångvägar och parkstråk skulle göra det möjligt för att nå centrum utan att komma i kontakt med biltrafik. Matargator ledde in trafiken till bostadsområdet från större omkringvarande trafikleder. Detta stadsplaneideal kom att kallas ABC-stad (arbete-bostad-centrum).

Centrumet markerades ofta med högre byggnader. Den omgivande bebyggelsen uppfördes i avtagande storlek och landskapets former framhävdes med högre bebyggelse på höjdparter och lägre bebyggelse i flackare områden.

FOLKHEMMETS VÄLFÄRDSBYGGEN OCH DEN GODA BOSTADEN

Efter andra världskriget kom välfärdsbygget igång i Sverige, det har även kallats folkhemsbygget. Folkhemmets uppbbyggnad omtalades redan under 1930-talet men kom att fullföljas under efterkrigstiden i form av välfärdsstaten. En av grundpelarna var att skapa sunda och ändamålsenliga bostäder för alla.

Ett av målen var att få bukt med den då rådande bostadsbristen. Man ville även höja bostadsstandarden som ett led i strävan mot en högre levnadsstandard för flertalet.

För att uppnå detta togs bostadsnormer fram. Bostadsnormerna blev ett krav för att exploatören skulle erhålla subventionerade statliga bostadslån. Dessa normer inkluderade bland annat säkerhetskrav, krav på hållfasthet, krav på planlösningens utformning, utomhusmiljön och andra krav för att uppfylla det som krävdes för den *goda bostaden*.

Kollektiva lösningar på enskildas problem var en central utgångspunkt inom samhällsplaneringen och introducerades redan i samband med att granskapsidén blev ett rådande ideal i den svenska stadsplaneringen.

Folkhemsarkitekturen präglas av grannskapstanken i den övergripande stadsplaneringen. Sundhet var ett ideal och påverkade utformningen. Rekreation, ljus och luft var centrala begrepp. Bebyggelsen anlades i anslutning till kollektivtrafiken. Bebyggelsen avgränsades från varandra genom grönområden liksom är omgivna av naturen.

Folkhemsperiodens byggnadsgestaltning präglas av geometriska former. Material såsom puts, natursten, tegel, ädelträ och koppar, var vanligt förekommande. Husen utformades relativt smala för genombrutna lägenheter och goda ljusförhållanden. Variation, terränganpassning och rumslighet genom kringbyggda gårdsrum var typiska för folkhemsarkitekturen.

ETT NYTT PARKPROGRAM FÖR STOCKHOLM

I samband med Stockholms expansiva utbyggnad under efterkrigstiden upplevde stockholmsparkerna sin storhetstid. I varje stadsdel skulle det finnas god tillgång till lek- och rekreationsmöjligheter. De nya stadsdelarna planerades med ett sammanhållet parknät av långsträckta parkstråk genom och mellan bostadsområdena. I de yttre delarna av staden anslöts parknätet till friluftsområden som planerades utanför staden.

Stockholms stadsträdgårdsmästare Holger Blom presenterade ett förslag om ett parknät för staden år 1941. I vad som 1946 blev hans parkprogram beskrivs den funktionalistiska synen på parkens uppgifter. Principerna för stadens parker blev en del av 1952 års generalplan för Stockholm och styrde utbyggnaden ända fram till slutet av 1970-talet. Holger Bloms tid som stadsträdgårdsmästare blev en storhetstid för Stockholms parker.

Holger Bloms idéer kring parken och parknätets uppgift var många. De skulle vara stadsdelarnas offentliga rum för lek, spel, picknick, evenemang, natur- och kulturupplevelser. Parknätet skulle skapa goda förbindelser mellan bostad, skola och centrum. Även stadens äldre natur- och kulturminnen skulle skyddas och stärkas genom att bygga parkstråk omkring dem.

Parkerna i de nya stadsdelarna fick olika karaktär och funktioner. Exempelvis dalstråkparker som utgjordes av anlagda parktytor i dalstråken. Dessa parker formade ofta en naturlig gräns mellan olika stadsdelar. De var öppna i sin karaktär med möjlighet till aktiviteter av många olika slag.

DEN FUNKTIONALISTISKA PARKSTILEN

En ny sorts utemiljö utvecklades i Sverige under 1940-talet vilken hade naturen som förebild. De nya idealen som växte fram gällde även trädgården. De tidigare idealen passade inte in i den rationella samhällsplaneringen.

Den nya trädgården formades av naturen i stället för hortikulturen. Visionen om den nya trädgården var att den skulle vara naturlig, luftig, öppen och ha en lokal förankring.

Prydligt strukturerade trädgårdar och parker med rabatter ersatts med en gestalning präglad av det nya stilidealet. Det var dock inte enbart stiluttrycket som ändrades utan även naturens roll i miljön. Från att ha varit ett representativt förrum, blev det gröna rummet en gemensam vistelse- och rekreationsmiljö med ett eget värde. En viktig förutsättning för grönstrukturens utformning var landskapsarkitekter som kunde ta fasta på ett områdes karaktär och medvetet komplettera den med lämplig växtlighet.

De nya funktionalistiska strömningarna gällande gröna rum gjorde sig gällande inom grannskapsplaneringen såväl som folkhemsbyggandet. Utomhusmiljön var något som inkluderades i bostadsnormerna. Gårdar skulle vara gröna och luftiga. Viktiga inslag i utomhusmiljön var tillvaratagandet av terrängen och den befintliga naturen med träd, klippor och andra naturinslag. Tydliga avgränsningar för grönytor saknades och i stället sträckte sig det befintliga gröna landskapet ända fram till byggnaden. Naturen var ett verktyg för att skapa rum och variation något som blev en central del i bebyggelsemiljöernas utformning likaväl som dess rekreativa roll.

Historiska kartor

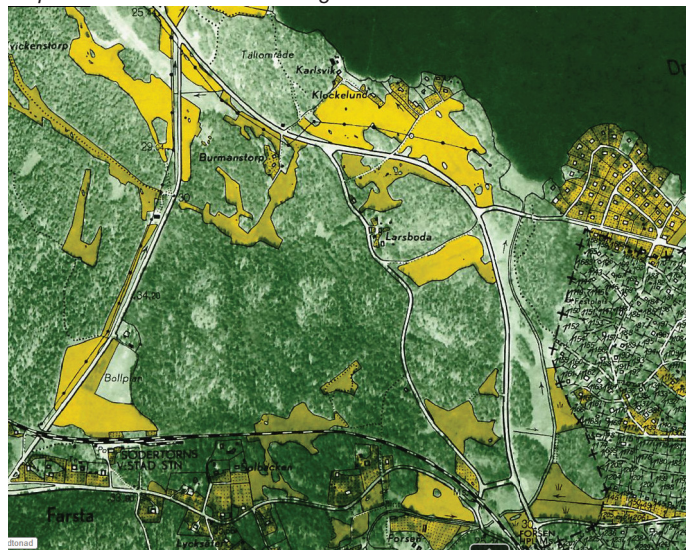
1900

Häradsekonomska kartan visar området kring sekelskiftet 1900. Järnvägen har tillkommit med stationen till den planerade Södertörns villastad. På kartan syns en gårdbyggnad som kallas Larsboda. Ågesta brovågs blivande dragning kan anas som en streckad linje som skär i syd-nordlig riktning. Området präglas av skog, utmark och jordbruksmark. Svart polygon markerar Filipstadsbackens blivande läge.

1944

Området har fått sitt namn, Farsta. Ågestabroväg och Nynäs-vägen har fått sina nuvarande sträckningar. I kartans högra del syns villaområdet, Trängsund.

1950

På den ekonomiska kartan syns att området ännu har en lantlig prägel. Landskapet inom utredningsområdet domineras av kuperad utmark och skog. Flackare partier av odlingsmark finns främst utmed vägssträckningarna.

1972

Farsta med Larsboda och Filipstadsbacken är nu utbyggt. Området präglas av en relativt tätbebyggd tunnelbanestad. I utredningsområdets (blåstreckad linje) nordöstra del har ett skogsområde sparats som naturpark. Ett äldre vägstråk (streckad rosa linje) har bevarats och integrerats i det nyttillkomna området. Arbetsplatser, centrum och skolor finns förlagda i anslutning till bostadshusen. Centrumområden är markerade i blått, skola och kontor i brunt. Till vänster syns del av Farsta centrum. Även ett mindre centrum ligger intill Ågestavägen. Tunnelbanan syns utritad med slutstation i Farsta strand.

1996

Inga större strukturella förändringar har skett sedan området byggdes. Till höger om Mårbackagatan har vägstrukturen förändrats och industribebyggelse har tillkommit öster om utredningsområdet.

2023

Larsboda området har förtätats. Detta är tydligt längs med Ågestavägen. Tidigare låg bebyggelsen indragen från vägen. Den nya bebyggelsen har istället placerats parallellt med vägen och formats enligt ett mer stadsmässigt bebyggelsemönster. Skolan med bollplan och naturpark i korsningen Ågestavägen och järnvägen har ersatts med bostäder.

Datering av bebyggelsen i utredningsområdet

Utbyggnadsår inom utredningsområdet. Området domineras av bebyggelse tillkommen under 1950- och 2000-talet. Den sen-tida bebyggelsen har främst förlagts i områdets sydvästra utkant utmed Ågestavägen.

TECKENFÖRKLARING

- 1950-tal
- 1980-tal
- 2000-tal
- 2010-tal

Karaktärisering

Landskapsbild och grönstruktur

Landskapet kring i området är kuperat och karaktäriseras av det för Stockholm typiska sprickdalslandskapet. Den högsta punkten i området är Filipstadsbacken.

Sprickdalslandskapet karaktäriseras av skarpa branter och långsmala dalgångar som avlöser varandra och bildar en kontrastrik miljö. Blottade bergsknallar utgör karaktäristiska inslag liksom de trädbevuxna höjdpartierna. I området finns äldre uppvuxna träd av björk, tall och ek. Dessa bidrar till platsens identitet. Landskapets övergripande karaktär kan beskrivas som naturlig till följd av dominerande grönska och de gestaltade rummens naturliga karaktär.

Naturlandskapet bildar en tydlig utgångspunkt för bebyggelsens placering och används som åtskiljande och inramande element i landskapsbilden. Genom landskapet leder smala asfalterade och slingrande gångvägar. Gångstråken är fria från biltrafik och kopplar samman enklaverna av bebyggelse inom området. Gångvägarna ramar mestadels in av skarpa branter och äldre träd.

Naturen är ständigt närvarande i bebyggelsemiljön med undantag från området utmed Ågesta broväg. Landskapet i det nybyggda bostadsområdet präglas där istället av en mer stadsmässig och strukturerad karaktär med hårdgjorda ytor och gångstråk kantade av träd i rad och inramade planteringar.

Naturlandskapet kan delas in i olika gröna rum eller parkkaraktärer efter utformning, innehåll, placering och funktion. Dessa enligt några av de parkkaraktärer som presenteras i *Parkplan för Farsta, del 1*.

Naturpark

I områdets nordöstra del breder ett större naturområde ut sig. Denna naturpark består av sparad skogsmark genom vilken gångstråk slingrar sig igenom.

Bostadsnära natur

I området finns bostadsnära natur vilket utgörs av naturmiljöer med inslag av anlagda delar såsom gångvägar, murar och sittplatser. Den bostadsnära naturen bildar gröna oaser i området på kvartersnivå och i mindre skala. Bostadsnära natur finns på Filipstadsbackens mitt i form av sparad natur och kring bostadskvarteren inom området. Mot gårdsrummet kantas flerbostadshusen av förgårdsmark av mer strukturerad karaktär. Bostadsnära natur finns även insprängt mellan olika ursprungliga bostadshus enklaverna och i stadsdelens utkanter, områdets utkanter.

Synliga bergspartier utgör ett karaktäristiskt och ständigt närvarande inslag i miljön.

Höjdpunktet på Filipdalsbacken utgör toppen på området. Höjdpunktet är rumsbildande och bidrar till närvaron av natur på Filipstadsbacken.

Kvarterspark

Kvartersparker är bostadsnära parker för lek, promenader, avkoppling och samvaro. Dessa bildar gröna oaser i bebyggelsemiljön och är ett komplement till större stadsdelsparker och naturområden. Klippbacken är en sådan kvarterspark.

I de gestaltade rummen finns bevarade strukturer och anläggningar från 1950-talet. Dessa har en tidstypisk prägel vilket framgår i sättet att ta tillvara det naturliga landskapet, stödmurar och trappor i natursten, lekanordningar, platser i umgänge, smäckra järnräcken utmed trappor och gångstråk och tidstypisk vegetation.

I det under 2000-talet tillkomna bostadsområdet i utredningssområdets sydvästra del har ladskapet en mer stadsmässig karaktär. Marken är slät och till största del hårdgjord med betongplattor och asfalt. Intill husen finns små inramade planterings. Utefter vägarna har rader med träd planterats.

VÄRDEBÄRANDE INSLAG

- Bergsknallar
- Bevarad skoglik naturmark
- Äldre träd
- Tidstypisk vegetation
- Ursprungliga gestaltade rum såsom parkmiljön vid Klippbacken, gångstråk med bostadsnära natur.
- Trafikseparerade småskaliga och slingriga gångstråk
- Funktionella kopplingar till järnvägsstation, till tidigare skola, mellan bostadsbebyggelsen och centrumområden.
- Stödmurar i natursten
- Smäckra räcken

Stödmur mot Filipstadsbacken med tidstypiskt räcke. Muren sammanbinder de två tidigare butiksbyggnaderna på Filipstadsbacken och är en äldre kvarvarande struktur. I slutningen finns bostadsnära natur.

5. Trafikseparerad gångbro i riktning mot Farsta centrum. En viktig del av den ursprungliga planstrukturen.

Gångstråk som leder ner till Telias anläggning. Viktig funktionell koppling som sammanlänkar bostad med arbete genom ett naturskönt landskap. Smäckra karaktäristiska räcken utmed gångväg.

Berget som fondmotiv. Generöst med förgårdsmark framför byggnad bidrar till en grön karaktär. Parkmiljön kring bostadskvarteren har en mer strukturerad karaktär med buskar och planterade träd.

Gångstråk som länkar samman enklaver av bebyggelse är av värde för rekreation och bjuder på en upplevelse genom gröna rum. Gångvägen flankeras av en trädbevuxen sluttning.

6. Gångväg som leder mot den tidigare skolan. En stödmur i natursten skapar terrassering.

7. Stödmuren ger en större bakgård åt flerbostadshusen. Murarna i natursten har ett enhetligt uttryck.

8. Trappan i natursten från Filipdalsbacken ner till den tidigare skolan. Trappan kantas av ett enkelt räcke.

9. Bakgård med yta för mattpiskning – ett för tiden typisk inslag. Till vänster syns en lekpark.

10. Gångstråk utmed baksidan av huset i söderläge, upplevelsen av bakgård minskar.

11. En matargata leder in till bostadsområdet från en kringgående större väg. En tidstypisk trafiklösning.

12. Konstnärlig utsmyckning av en gångtunnel.

Karaktärisering Klippbacken

Observera att dessa strukturer utgör exempel och kan således representera en grupp av liknande strukturer och förekomma på flera andra ställen.

Siffrorna visar var bilderna är tagna

3. Stödmur i natursten skapar en platå med vistelseyta. Platån nås av trappa i natursten. Muren kantas av smäckert järnräcke. Platån ramas in av grönska och en stödmur åt norr.

1. Mur i natursten ramar in grönskan

4. Vistelseyta som ramas in av stödmur med buskage. Vistelseytan fromas med varsamt utformad kantsten.

2. Uppvuxna ekar utmed gångvägen mot Klippbacken. Ekarna bidrar till platsens identitet och känsla av tidsdjup.

5. Klippbacken med varsamt infogade lektyr i terrängen där de naturliga förhållandena nyttjas för parkens gestaltning.

6. Klippbacken sedd från norr med den öppna delen av parken. Ekar avgränsar parken från järnvägen.

9. Pulkabacken är asfalterad och har en svängande form.

7. Gradänger i natursten är en del av den ursprungliga gestaltningen.

10. Lekyta belägen på en höjd ovanför den öppna delen av parken.

8. Asfalterad väg upp till pulkabacken, som utgör en del av den ursprungliga gestaltningen.

11. Gångstråk som leder upp till Filipstadsbackens bostadsområde. Tallar och berg i dagen är typiska för Stockholmslandskapet.

Värdebärande detaljer i utemiljön

Bebyggelsen

Bebyggelsen inom området kan delas in i två huvudsakliga årsringar som hör till 1950- respektive 2000-talet.

1950-talets årsring är representerad i områdets norra och östra del, medan de senare tillkomna volymerna är placerade i anslutning till järnvägen och utmed Ågesta broväg i områdets västra del.

1950-talets bebyggelse består av grupper där varje enklav präglas av ett eget arkitektoniskt uttryck. Årsringen från 1950-talet består av Filipdalsbackens flerbostadshus, de före detta butiksbyggnaderna, två radhusområden och tidigare skolbyggnader invid Ågesta broväg. Bebyggelsen har en varierande skala med flerbostadshus i nio våningar, radhus med två våningsplan, skolbyggnader och butiksbyggnader i 1–5 våningsplan. Den varierande hushöjden följer landskapets topografi. Höjderna accentuerats med höga hus på Filipdalsbacken och de lägre partierna runt backen med lägre bebyggelse.

2000-talets bebyggelse är uppförd i 2–5 våningsplan med lägre volymer i anslutning till den tidigare skolbebyggelsen utmed Ågesta broväg. De högre volymerna ligger mot järnvägen. Bebyggelsen har i viss mån anpassats till de angränsande skolbyggnaderna med flacka tak och putsade fasader i ljusa kulörer. De sentida volymerna intill skolbyggnaden har även anpassats i skala och våningshöjd.

Till följd av det varierande landskapet och till den i huvudsak friliggande bebyggelsen som följer topografin, har området en oregelbunden och uppbruten siluett. Även taklandskapet är varierat med sadeltak i olika vinklar, pulpettak och platta tak. Filipstadsbackens flerbostadshus sticker upp över den övriga bebyggelsen.

Planstruktur

1950-talets bebyggelse präglas av ett relativt fritt planmönster där volymer placerats efter terrängen. Uppdelningen i enklaver medför att bebyggelsen upplevs som gles. Varje enklav omges av grönska. Kring området leder en större väg varifrån matargator leder in till bostadsområdena. Trafikseparerade gångstråk kopplar samman bebyggelsen olika delar.

2000-talets volymer har en mer stadsmässig struktur som är mer sluten med kringbyggda halvöppna gårdar. Byggnaderna är placerade utmed med en gata och de sammanbyggda volymerna bidrar till ett mer slutet gaturum. Breda vägar leder in emellan gårdarna. Utmed dessa och mellan husen finns parkeringsplatser. Parkeringshus är placerade i områdets södra del, utmed järnvägen.

Filipstadsbackens flerbostadshus är påtagligt synliga i landskapet.

Flerbostadshuset har en jämn siluett. De tidigare skolbyggnaderna är belägna i de flackare delarna av landskapet.

Den nyare bebyggelse från 2000-talet invid stationsområdet. I fonden skymtar Filipstadsbackens flerbostadshus. Till höger syns ett stråk av vegetation som utgör ett karaktäristiskt inslag i tunnelbanestadens stadsbild.

Byggnadstypologier I Larsboda området

Olika årsringar inom utredningsområdet. Olika typologier identifieras. Varje delområde har sitt eget sammanhållna arkitektoniska uttryck. I illustrationen beskrivs även angränsande typologier kort där de påverkar stadsbilden.

1 Komposition av punkt- och skivhus från 1950-talet. Fristående volymer med väl sammanhållen karaktär avseende färgsättning och fasadkomposition. En före detta lokal är omvandlad till förskola.	4 1990-tal, blandad tidstypisk bebyggelse med slutna kvarter. Sammanhållen karaktär med fasadmateriäl i tegel.	7 1950-talet, radhusmiljö med egna privata gårdar. Fasader i tegel och trä som blandats med ljus puts. Väl sammanhållen arkitektur.
2 1950-tals radhusbebyggelse i småskalig miljö med privata gårdar. Varierande fasadmateriäl och kulör.	5 2010-talets estetik med halvslutna kvartersformer med stadsmässig karaktär. Bottenvåningen har få eller inga lokaler. Varierande färg- och materiälval.	8 Samtida tillägg av lamellshus längs gaturummet. Bebyggelsen är placerad parallellt gatan.
3 Tydlig struktur med repetitiva skivhus och lamellshus från 1950-talet.	6 Ombyggd skola från 1950-talet. Byggnaderna är idag bostäder. Samtida tillägg som bygger vidare på befintlig planstruktur. Sammanhållen karaktär avseende proportioner samt fasadernas materiäl och kulör.	9 1960-tal, före detta förvaltningsbyggnader för televerket. Lågmälda volymer i matrisgjuten betong. Mycket tydlig karaktär som accentueras av starka kulörer.
		10 Församlingsbyggnad. Solitär med för 1980-talet typisk prägel. Gult fasadtegel med växelvis brunmålad panel.

Översikt byggnadstypologier inom utredningsområdet

Delområde A: Skivhus placerade kring en topografisk höjd. Bebyggelsen har en sammanhållen karaktär.

Delområde B: Radhus med varierande fasadmaterial och kulör. Sammanhållen storlek och fasadgestaltning.

Delområde C: Radhusbebyggelse med enhetlig karaktär. Bebyggelsen är småskalig och väl sammanhållen.

Delområde D: Tidigare skolbyggnader som konverterats till bostäder.

Delområde E: 2000-talets årsring. Kvarter med individuell gestaltning.

Delområde F: Församlingshem uppfört på 1980-talet.

Beskrivning av typologierna inom utredningsområdet

FLERBOSTADSHUS OCH TIDIGARE BUTIKSBYGGNADER

Byggnaderna är placerade utmed en vägslinga kring ett höjdparti. Flerbostadshusen är uppförda i nio våningar och utgörs av olika skivhus samt ett punkthus. Flerbostadshusen har en modernistisk prägel med terränganpassade socklar, platta tak, sparsmakad och repetitiv fasadarkitektur. Skivhusens långa repetitiva fasadkomposition bryts upp av förskjutna, risalitliknande partier som skapar skuggverk. Fasaderna är tilläggsisolerade med skrivmaterial med putsad ytstruktur, och avfärgade i ljusa kulörer. Fönsterna har varierande dimensioner mestadels med mittpost. Entréerna är indragna från fasadliv. Entrédörrar är sekundära i plåt eller trä. Till entrén leder trappor i granit, flera av dem med ursprungliga handeldare och räcken. I bottenvåningar na förekommer garage med ursprungliga dörrar. Gestaltningen speglar tidens industriella byggande.

De mindre butiksbyggnaderna utgörs av två volymer i ett plan. Byggnaderna har terränganpassade socklar, putsade fasader med relativt glest placerade fönster i olika storlekar. Butiksbyggnaderna har flacka asymmetriska sadeltak med utskjutande takfot och synliga taktassar. Karaktäristiska butiksfönster som vittnar om byggnadernas tidigare funktion. Flertalet är ursprungliga med bågar och karmar i trä. Entréerna är placerade intill.

VÄRDEBÄRANDE KARAKTÄRSDRAG

Volym, skala och proportioner
Terränganpassad sockel
Takform
Fasadkomposition
Ursprungliga dörr- och fönsteröppningar
Trappor i granit med ursprungliga järnräcken
Butiksfönster
Ursprungliga fönster med karmar och bågar i trä.
Detaljer i koppar

RADHUSBEBYGGELSE (KV SINGÖ, SENOREN, UTLÄNGAN, STURKÖ, TJURKÖ, FOGDÖ)

Radhusbebyggelse uppförd i områdets östra del intill ett naturområde. Radhusen är uppförda enligt en oregelbunden plan i ett kuperat landskap. De är uppförda i 1–2 plan med asymmetriska sadeltak eller pulpettak. Flertalet av husen har spritputsade fasader i varierande kulör andra är försedda med dekortegel. Insynsskydd och avgränsning mellan bostäder görs med sidostöd i vitputsad betong. Byggnaderna har en sammanhållen gestaltning inom de olika kvarteren medan fasadkulör, fasadmateriäl och entrépartier varierar. Volym skala och det modernistiska uttrycket håller samman kvarteren. Fönster har varierande dimensioner och en asymmetrisk placering i fasad. Flertalet av entréerna har vid försetts med förstukvistar medan andra möts av trappa med tidstypiska järnräcken, krönta av skärmtak.

VÄRDEBÄRANDE KARAKTÄRSDRAG

Volym, skala, proportioner, takfall och takutformning
Putsade fasader och avgränsande sidostöd
Ursprungliga fönstertyper och dimensioner
Ursprungliga fönster- och dörröppningar
Ursprungliga trappor och räcken
Ursprungliga dörrar med sidoljus
Enhetligt uttryck
Risaliter och fasadkomposition

Skivhus med förskjutna fasadpartier. Diskreta välbevarade entrér.

Radhus med putsade fasadet i varierande kulör. Välbevarat entréparti.

RADHUSBEBYGGELSE (KV STRUPÖ, RINGSÖ)

Radhusbebyggelse är uppförd intill Ågesta broväg. Byggnaderna är i huvudsak grupperade kring gemensamma gårdsrum. Radhusen som är uppförda i 2 våningsplan kröns av flacka sadeltak. Socklar är putsade. Fasader är beklädda med rött tegel och växelvis med brunmålad panel och skivmaterial i vit kulör. Byggnaderna präglas av en sammanhållen gestaltning vilket präglar kvarteren. Fönsterna består av enlufts-fönster, ofta med vädringslucka. Fönsterna har en asymmetrisk placering. Flertalet av entréerna bevarat sin ursprungliga karaktär.

VÄRDEBÄRANDE KARAKTÄRSDRAG

Volym, skala, takfall och takutformning

Fasadmaterial i tegel och liggande panel i brun kulör.

Fasadkomposition

Ursprungliga fönstertyper och dimensioner

Ursprungliga fönster och dörröppningar

Ursprungliga ytterdörrar i ädelträ

Sockel och taklandskap som följer terrängen

Enhetligt uttryck

Enhetligt radhusområde med fasader i tegel med partier av skivmaterial och panel. Taklandskapet följer topografin. Bebyggelsen omger gemensamma gårdsrum.

TIDIGARE SKOLBYGGNADER (KV EKERÖ)

De tidigare skolbyggnaderna är i dag ombyggda till bostadshus. De har även kompletterats av en ny byggnad som i skala, uttryck och fasadmaterial anpassats efter de ursprungliga volymerna. Den jämna och låga skalan mot gårdsrummen upplevs som omsorgsfull och mänsklig.

Bebyggelsen är uppförda i 2-5 våningar. Fasaderna är putsade i bruten vit kulör. Stor andel av fasaden utgörs av fönster, tätt och rytmiskt placerad. Till följd av ombyggnader har flera av volymerna försetts med nya fönster vilka har anpassats efter 1950-talets fönster. Andra avläsbara tillägg är balkonger och entrépartier som skildrar den nya användningen. Bebyggelsen har en sammanhållen karaktär.

VÄRDEBÄRANDE KARAKTÄRSDRAG

Volym, skala, takfall och takutformning

Putsade fasader

Ursprungliga fönster

Ursprungliga fönster och dörröppningar

Rytmisk fönstersättning med tätt placerade fönster

Bebyggelsens placering i landskapet

Sammanhållet uttryck.

Tidigare skolbyggnader som bygts om till bostäder. Proportion, volym och skala utgör bärande karaktärsdrag.

FÖRSAMLINGSHEM

Församlingshemmet är en solitär uppförd i områdets södra del, invid järnvägen. Byggnaden utgörs av en rektangulär byggnad i ett våningsplan med suterrängvåning. Suterrängvåning markeras med putsad fasad i en ockragul kulör medan det övre planet har gult tegel som fasadbeklädnad. Partier med panel skapar avbrott i fasaden, liksom det panelklädda burspråket. Fasaden har en asymmetrisk uppbyggnad med glest och oregelbundet placerade fönster. Fönsterna utgörs av stående rektangulära enlufts-fönster. Entrépartiet har en diskret utformning, indragen i fasadliv. Byggnaden kläs av ett sadeltak.

VÄRDEBÄRANDE KARAKTÄRSDRAG

Volym, skala, takfall och takutformning

Fasadkomposition

Fasadmaterial

Burspråk

Ursprungliga fönster- och dörröppningar

SENTIDA TILLÄGG

Området har under 2000-talet kompletterats med bostadshus. De har fått en stadsmässig karaktär. Gestaltning varierar mellan kvarteren. Fasaderna är putsade med varierande och kombinerade kulörer. Balkongerna och fönster är stora och stärker byggnadernas större dimensioner. Entrépartier är utformade i trä och glas. Butikslokaler förekommer på bottenplan.

Bostadshus från 2000-talet. Byggnadernas placering och anslutande gaturum har en stadsmässig prägel. De uppbrutna fasadernas kombinerar olika material och kulör.

Församlingshem uppfört på 1980-talet. Det centralt placerade panelklädda burspråket är karaktärsskapande.

Byggnad från 2000-talet. Byggnadens takfall har anpassats efter områdets bebyggelse från 1950-talet.

Värdebärande karaktärsdrag byggnader

Det uppbrutna takfallet, utskjutande takfot med synliga taktassar och fönster. Enlufts-fönster, asymmetriskt placerad tvåpost är karaktäristiska och speglar 1950-talets stiluttryck.

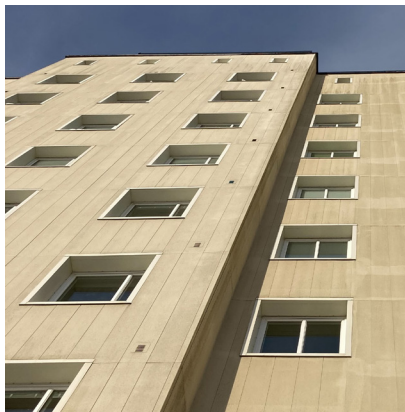
Fönstertyperna på de tidigare skolbyggnaderna har ett modernistiskt uttryck liksom de uppbrutna volymerna.

Ursprungliga skyltfönster med träkar-mar. Fönsterbläck i koppar. Utskjutande takfot med synliga taktassar.

Indragna fasadpartier, räcke till fransk-balkong i smide. Fönster med olika dimensioner mot en avskalad fasad.

Repetitiv fasaduppbyggnad med uppbrutet fasadliv.

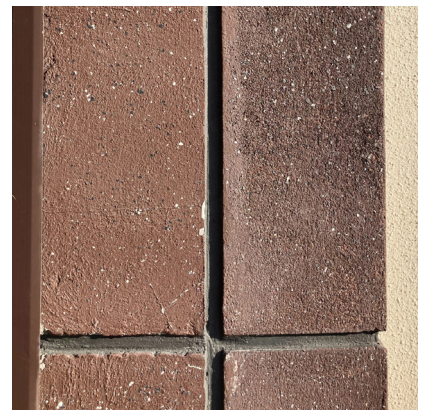
Garagedörrar i trä med tidstypisk prägel.

Flackt sadeltak. Tidstypiska fönster och putsade fasader med ett sparsmakat uttryck.

Asymmetriskt sadeltak med ett fönster på varje våningsplan på gavel. Takfot med synliga taktassar. Sidostöd i betong som skapar avgränsningar.

Betongelement avfärgade i en rost-brun kulör. Elementens indelning ger ett murat uttryck.

Tidstypiska fasadmaterial och fasadkomposition. Välbevarade entrépartier.

Ursprungligt entréparti. Trappor i granit med tidstypiska räcken med ett och geometriskt uttryck. Markering av portnummer har en äldre prägel.

Tidstypisk utformning av trappa till källarvåningens lokaler.

Flerbostadshusens fasadmaterial är sekundära till följd av tilläggsisolering. Även balkongerna är bytta. Fasadkomposition, volymverkan och den terränganpassade sockeln utgör således bärande karaktärsdrag.

Kulturhistoriskt värde

Natur i stadsbilden

Naturmiljön var ett viktigt element i tunnelbanestädernas bebyggelsemiljöer. Parker utformade med olika funktioner i stadsbilden. Parker och naturmiljö är således en viktig del av gestaltningen och den ursprungliga planstrukturen. De bär på kunskap om hur staden planerades som ännu är tydligt avläsbar i området. Det ger park- och naturmiljön i området arkitektoniska och stadsplanehistoriska värden.

Naturmiljön hade även rekreativ funktion i stadsdelen. De tilltägna gröna rummen visar även på tidens avståndstagande från livet i stenstaden. Naturmiljön speglar tidens syn på sundhet och det goda livet i stadsrummet vilket ger den ett samhällshistoriskt värde.

Det funktionalistiska parkidealet kommer till uttryck i parkens prägel av natur där den lokala terrängen och vegetationen i utgör utgångspunkten för parkmiljöns gestaltning. Detta framgår tydligt i området. I området finns även välbevarade parkrum som vittnar om hur tidens parker utformades, ett bra exempel på det är Klippbacken. I parkmiljöerna finns även ursprungliga inslag bevarade såsom planterade träd, trappor, räcken och murar. Det ger parkmiljön, i synnerhet Klippbacken höga arkitektoniska värden.

Parkmiljön i området har en naturlig karaktär där det för Stockholm typiska landskapet går att avläsa. Naturmiljön med sin för tillkomsttiden typiska karaktär utgör en viktig komponent med hög betydelse för den sammantagna helhetsmiljön. Det ger parkmiljön ett högt miljöskapande värde.

Den samtida samhällsplaneringen

Varje ny stadsdel under efterkrigstiden utformades efter särskilda principer för förhållandet mellan bostäder, centrum, skolor, arbete, kultur och handel. Närheten till allt var en viktig kvalitet. Det fanns höga ambitioner för att skapa goda miljöer för människan. Rymliga genomgående lägenheter från fasad till fasad, stora fönster med goda ljusförhållanden, generösa grönytor för lek och rekreation och trafikseparerade gångvägar var viktiga komponenter för bostadsområdet och den goda bostaden.

Filipstadsbacken som bebyggelseområde vittnar om de samhällshistoriska ambitioner som fanns under efterkrigstiden för att skapa ett trivsamt och sunt liv utanför staden med närhet till allt. Hur dessa tankar införlivades speglas ännu i arkitekturen och den kvarvarande strukturen i området. Det ger området ett samhällshistoriskt värde.

Bevarad planstruktur

Filipstadsbacken speglar ytterstadens utbyggnad från 1940-talet och framåt, där ABC-stadens principer var utgångspunkten för de nya stadsdelarna. De kom att präglas starkt av den nya generalplanen. Filipstadsbacken med omgivande bebyggelse speglar tydligt tidens stadsplaneideal. Detta gäller såväl strukturen med enklaver av bostäder, som trafiklösningarna med matargator och separerade gångstråk. Den ursprungliga tanken med funktionsuppdelning av bostäder, handel, skolor och närhet till arbetsplatser går fortfarande att läsa. I området finns ursprungliga funktionella kopplingar mellan dessa bevarade delar och det gäller även de gröna rummen.

De fristående byggnaderna placerade i ett uppbrutet planmönster är tidstypiskt. Höga volymer som accentuerar höjdparter och låga volymer i landskapets flackare delar speglar tidens anpassning efter naturförhållandena. Särskilt avläsbara är tidens stadsplaneideal i områdets norra och östra delar där ingen komplettering skett vilket ger området ett stadsplanehistoriskt värde.

Den modernistiska bebyggelsen

Filipstadsbackens flerbostadshus har genomgått exteriöra förändringar (tilläggsisolering, fönsterbyte, byte av portar och byte av balkonger) vilket har påverkat den ursprungliga gestaltningen. Husens fasaduppbyggnad, ursprungliga höjd och skala i förhållande till omgivningen är alltså bevarad.

De platta taken, proportionerna och sockeln som följer terrängen vittnar om flerbostadshusens ursprungliga utformning. Vissa arkitektoniska detaljer finns bevarade såsom panelklädda garagedörrar och entrépartier med ursprungliga trappor i granit med tidstypiska räcken. Flerbostadshusens modernistiska uttryck är ännu avläsbara vilket ger byggnaderna ett arkitektoniskt värde.

De tidigare butiksbyggnaderna har trots nya funktioner bevarat sin ursprungliga karaktär. Detta kommer till uttryck i det flacka takfallet, den utskjutande takfoten med synliga taktassar, de putsade fasaderna, de ursprungliga fönstererna och skyltfönster med träkarmar och bågar, fönsterbleck i koppar. Byggnaderna utgör goda exempel på modernistisk arkitektur och har ett arkitektoniskt värde.

Källor

LAGRUM

Plan- och bygglagen (2010:900), PBL
Miljöbalken (1998:808), MB
Boverkets Byggregler (BBR)

ARKIV

Lantmäteriet historiska kartor
Digitalt museum
Stockholms länsmuseum
Stockholms stadsmuseum
Stockholms stadsarkiv
Stadsbyggnadskontoret Stockholm

TRYCKTA KÄLLOR

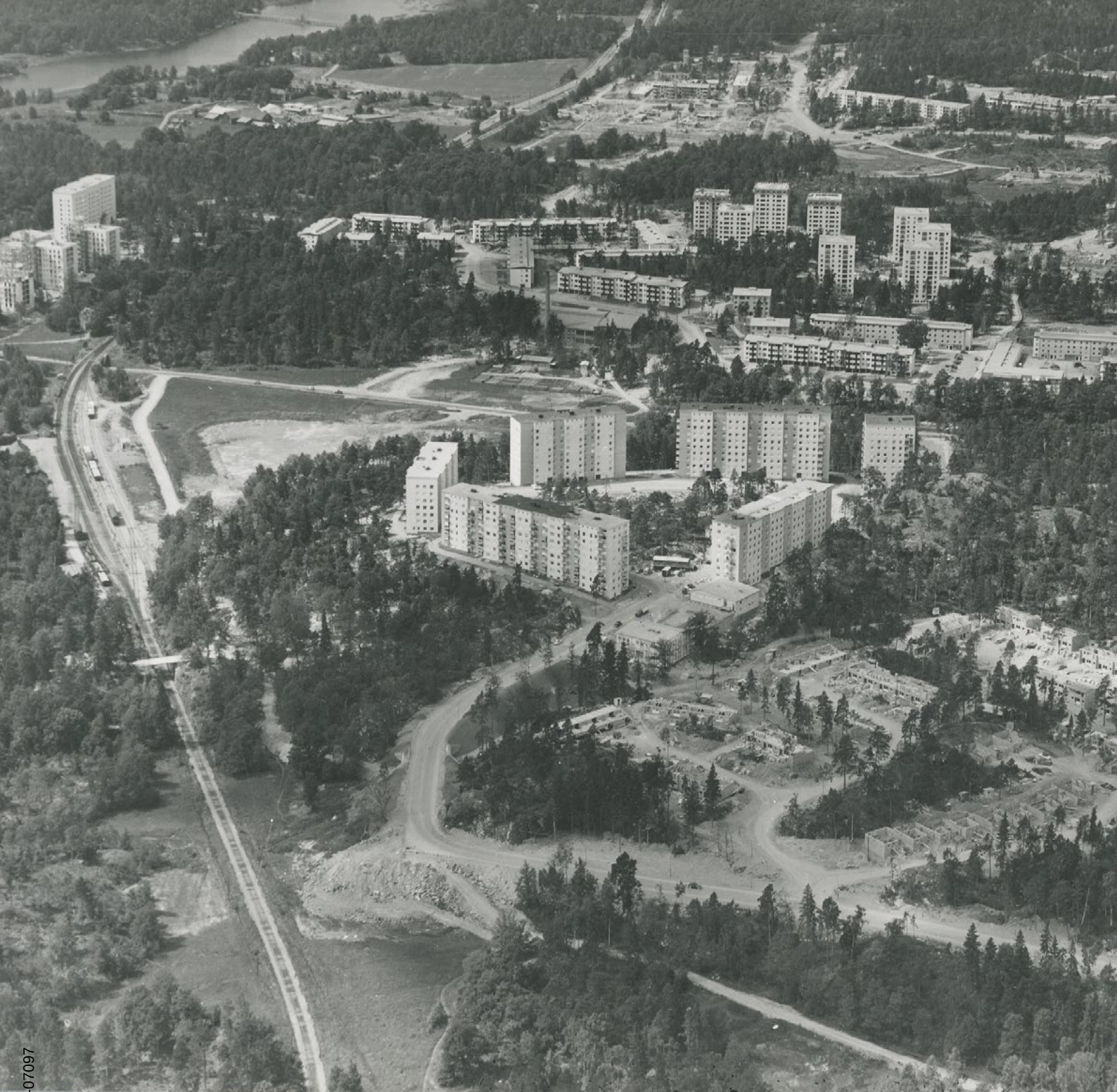
Unnerbäck, Axel (2002) *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*. Riksantikvarieämbetet
Cecilia Björk, Laila Reppen, *Tidstypiskt : arkitekturdetaljer i flerbostadshus 1880-1980*, 2016
Claes Caldenby (red.) *Att bygga ett land : 1900-talets svenska arkitektur*. Byggforskningsrådet - Arkitekturmuseet - Svensk byggtjänst, 1998.
Stockholms stad, *Stockholm utanför tullarna : nittiosju stadsdelar i ytterstaden*, 2003

OTRYCKTA KÄLLOR

Larsboda : information till Dig som äger ett kulturhistoriskt värdefullt hus i ytterstaden, Stockholms stadsmuseum
Parkplan Farsta Stadsdelsområde Del 2, Beskrivning park för park och naturområden,
Stockholms stad, 2017

DIGITALA KÄLLOR

<https://www.kulturarvstockholm.se>
Farsta hembygdsförening

Filipstadsbacken

KONSEKVENSBESKRIVNING KULTURMILJÖ NY DETALJPLAN

2024-04-15/ WHITE ARKITEKTER AB

white

Objekt		Ansvarig
Område:	Filipstadsbacken	Jan Perotti
Kommun:	Stockholms stad	Antikvarie
Län:	Stockholms län	White Arkitekter AB
		Tel. 08-402 25 79
		jan.perotti@white.se

Innehåll

INLEDNING	4
Bakgrund	4
Underlag	4
Syfte/Upplägg	4
Metod	4
DETALJPLANEN	5
Planens syfte och huvuddrag	5
Delområde 1	6
Delområde 2	7
Delområde 3	8
LOKALA INTRESSEN	11
Landskapet och stadsbilden	11
Grönska som gestaltungsprincip	11
Klippbacken	11

Inledning

BAKGRUND

Stockholms stad har initierat en planprocess för förtätning runt Filipstadsbacken i Larsboda. Planområdet ligger i direkt anslutning till Farsta Strands pendeltågstation och består av parkmiljö med en kuperad hållmarksskog med barr- och lövträd samt områden med flerbostadshus. Intill planområdet finns flerbostadshus från 1950- och 2000-talet. Större delena av planområdet är parkmark.

Konsekvensanalysen har upprättats av byggnadsantikvarie Jan Perotti, White arkitekter.

UNDERLAG

Följande kulturhistoriska underlag har använts för bedömningarna i detta dokument.

Filipstadsbacken, Kulturmiljöanalys, 2024-03-28.

Dokumentet upprättades av White arkitekter inom planarbetet. I dokumentet redogörs för områdets historia, kulturhistoriska värden och karaktärsdrag.

SYFTE/UPPLÄGG

Syftet med konsekvensbedömningen är att integrera kulturmiljöaspekter i planarbetet. Ovanstående underlag har fungerat som stöd i arbetet.

Konsekvensbeskrivningen fokuserar uteslutande på kulturmiljöaspekten av planförslaget. Syftet är att bedöma vilka konsekvenser föreslagen utveckling får på de kulturvärden som finns inom planområdet och i omgivande kulturmiljöer. Bedömningar görs med utgångspunkt från Miljöbalken och Plan- och bygglagen. .

METOD

Planområdet ligger varken inom ett riksintresse eller ett område utpekad som kulturhistoriskt värdefullt. av Stockholms stadsmuseum. Det förekommer inga skyddsbestämmelser i gällande detaljplaner, däremot finns ett antal varsamhetsbestämmelser. Befintliga äldre byggnader inom planområdet är gulmarkerade i Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering av bebyggelse. Det innebär att den bedöms ha positiv betydelse för stadsbilden. Övrig bebyggelse är inte klassificerad ännu eftersom den är för ung för att klassificeras.

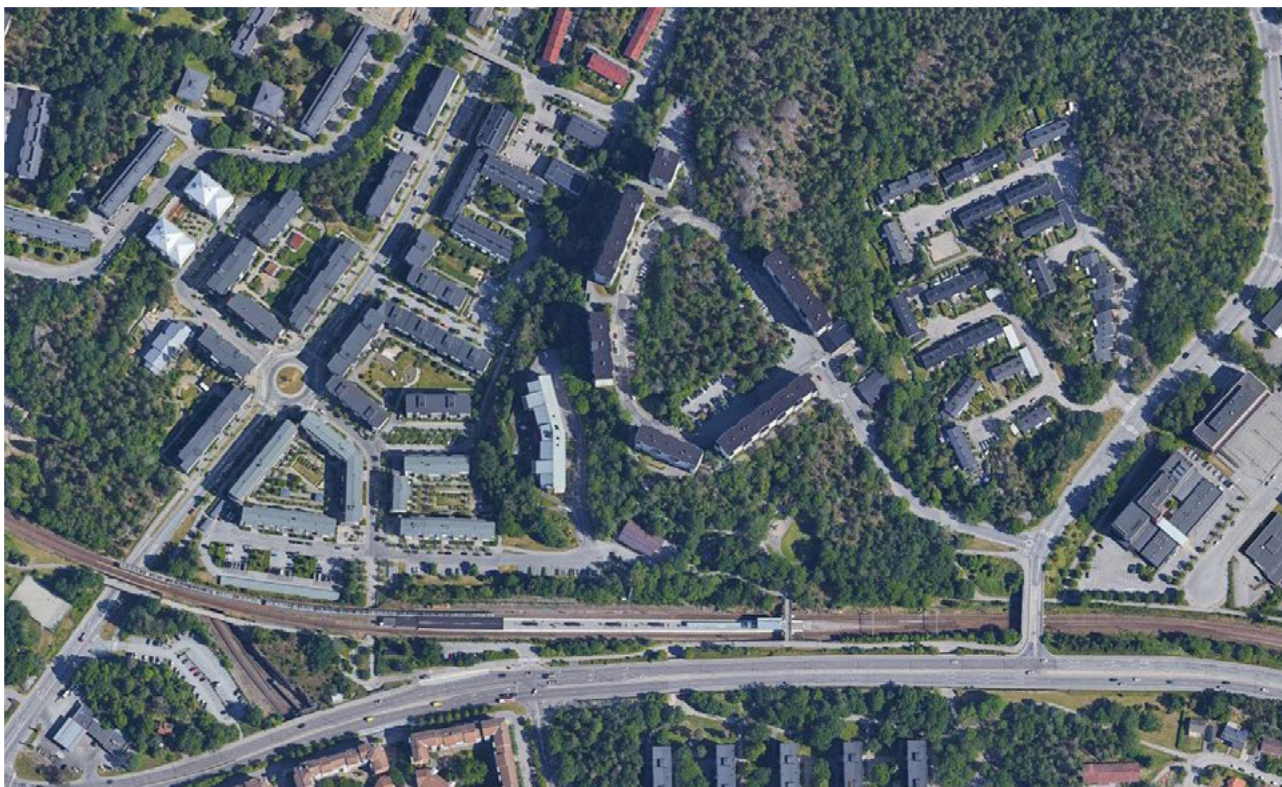
Vid bedömningen av exploateringsförslagets påverkan utgår - med anledning av ovanstående - denna konsekvensbeskrivningen från de kulturhistoriska värden och karaktäriseringen predicerad i kulturmiljöanalysen.

Påverkan på de kulturhistoriska värdena beskrivs per delområde samt på lokala värden. Vid bedömning av påverkan har nomenklaturen från Riksantikvarieämbetets modell för analys av påverkan på riksintressen använts.

Detaljplanen

PLANENS SYFTE OCH HUVUDRAG

Detaljplanen syftar till att möjliggöra ca 350 bostäder, förskola, lokaler för centrumändamål, park och ett mobilitetshus intill Farsta strands tågstation och stärka platsen som strategisk knutpunkt för tunnelbana och pendeltåg. Med inräknat antal bostäder i nuvarande detaljplan för Filipstadsbacken, kan området få ett tillskott på sammanlagt ca 500 nya bostäder. Bebyggelsen ska bidra till att förbättra orienterbarheten i området och skapa ett mer sammankopplat gatunät för gående och cyklister. Stadsdelsparken Klippbacken rustas upp och tillförs funktioner som ger mervärden för boende och besökare, exempelvis i form av ett utegym, lekutrusningar, sittplatser eller liknande.

Ortofoto över Klippbacken. Källa: Google maps

DELOMRÅDE 1

(Fritt ur beskrivning av förslaget)

Förslaget för delområde 1 innebär att Filipstadsbacken förses med en kant av ny bebyggelse med lamellhus för hyresbostäder. Dessa föreslås vara fem våningar med en indragen våning. Byggnaderna ansluter direkt till gatan med entréer och angöring. Närmast Mårbackagatan markeras entrén till stadsdelen söderifrån med en högre byggnad om tio våningar. Volymerna ansluter till stadsdelens typologier.

I placeringen av de nya byggnaderna har hänsyn tagits till topografin och naturen för att bevara områdets karaktär. Genom att bebygga längs kanten på utvecklingsområdet bevaras dess starka karaktär med naturvärden i de centrala delarna samtidigt som kopplingar skapas till den omkringliggande bebyggelsen för att öka orienterbarheten i området.

BEDÖMNING

Delområde 1 medför en tydlig förändring av Filipstadsbacken (gatan). Gatan är idag kantad av träd och berg i dagen. Detta ersätts och vägen får en inramning med byggnader. Det förändrar den rumsliga sekvens som hörde till den ursprungliga planeringen där byggnadsgrupperna åtskildes med grönytor. Med planförslaget sker rörelsen genom mer stadsmässiga rum.

En annan sak som påverkas tydligt är Klippbacken. Den östra delen av parken tas i anspråk för bebyggelse, vilket är den största påverkan på kulturhistoriska värden som detaljplanen medför.

Delområde 1. Situationsplan: AIX och White arkitekter AB

DELOMRÅDE 2

Förslaget för delområde 2 består av lamellhus och ett högre hus utmed Brattforsgatan och söder om bostadskvarter uppförda under 2000-talet. De föreslås uppföras på en yta mellan bostadskvarteren och tågspåret, en yta som idag nyttjas för parkering. Den nya strukturen för delområde 2 gör Brattforsgatan till en stadsgata. Byggnaderna fungera även som en barriär mot trafiken på Nynäsbanan och Magelugnsvägen. Principen bygger vidare på den befintlig kvartersbebyggelsen från 2000-talet, med öppningar, trädader i gata och en ny torgbildning. Vid östra änden möte den äldre bebyggelsen och parken. Syftet med delområdet att definiera dessa två karaktärer och läka ihop platsen till en helhet.

Den västra lamellen förlås vara 5 + 1 våningar, vilket är något högre än intilliggande kvarter. Öster om den föreslås en del få tio våningar, vilken markerar stationsläget, och i övrigt 5 + 1 våningar. I den östra delen rätas . I öster poängteras stadsgatan med byggnader som trappar upp för topografin enligt principen 5+1 respektive 6+1 våningar. Utöver gatusträckningar som övergår i parkstråk skapar bebyggelsen en parkfront som markerar var kvartersstaden tar slut och parken börjar.

BEDÖMNING

I den västra delen av delområdet är de kulturhistoriska värdena begränsade varför planförslaget inte medför någon påverkan på kulturhistoriska värden där. Den högre volymen avviker från den ursprungliga planstrukturen att markera höjder med högre hus. I detta fall markeras stationen, vilken ligger lågt i landskapet. Denna avvikelse fungerar i detta område eftersom liknande volymer förekommer i närheten. Den får inte någon dominerande roll i landskapsrummet och den bryter inte heller över områdets siluett.

I väster möter bebyggelse från 1980-, 2000- och 2010-talen samt Klippbacken. Området väster om parken, där två volyerna är placerade, har begränsade kulturhistoriska värdena. Dessa två volymer bedöms därför inte påverka kulturhistoriska värden.

Den östra volymen uppförs i Kippbacken vilket får viss negativ konsekvens för parkens värde. Denna yta har nyligen ändrats då byggnaden på fastigheten Tärnö 1 uppfördes. En stödmur anlades utmed denna del av Brattforsgatan. Planförslagets möte med byggnaderna på fastigheterna Tärnö 1 och Hasselö 1 är oproblematiskt ur kulturmiljösynpunkt.

Delområde 2. Situationsplan: White arkitekter AB

DELOMRÅDE 3

(Fritt ur beskrivning av förslaget)

Uppe på Filipstadsbackens höjd föreslås fem punkthus innanför ringen av de fem befintliga lamellhusen. De nya husen föreslås få en sammanhållen karaktär med ett eget och samtida uttryck. Intentionen är att rama in och stärka gaturummet, samtidigt som så mycket som möjligt av naturmarken bevaras. Punkthusen följer topografin, de är placerade för att ta tillvara utblickar mot omgivningen och släppa in solen på den gemensamma naturmarken och förskolegården. Volymerna är placerade och vridna för att låta de nya bostäderna ta del av utsikten, men utan att skymma öppningarna mellan de befintliga lamellerna. Den nya bebyggelsen ska bidra till en mer levande och sammanhållen stadsmiljö genom att koppla och länka ihop Filipstadsbacken med sina grannar.

BEDÖMNING

Delområde 3 medför en relativt stor förändring av Filipstadsbackens topp. Den yta som lämnades obebyggd i ringen av större lamellhus, ett tidstypiskt grepp inom stadsplaneringen, förses med punkthus om tio våningar. Dessa kommer att sticka upp och synas från andra platser. Det innebär också ett tydlig förtätning av toppen.

Valet av punkthus som markering av en höjd är också tidstypiskt och typiskt för Farsta. Förslaget tar således fasta och bygger vidare på områdets modernistiska struktur. Med anledning av det bedöms delområde 3 fungera i sitt sammanhang, den tydliga förtätningen till trots.

För ett lyckat slutresultat är det betydelsefullt att ingreppet i naturmarken på krönet minimeras och att den uppbrutna strukturen där naturmarken mellan volymerna möter gatan består.

Delområde 3. Situationsplan: KOD Arkitekter AB

Lokala intressen

LANDSKAPET OCH STADSBILDEN

Sprickdalslandskapet utgör utgångspunkt för bebyggelsens placering i området. Det är även utgångspunkten för orienteringen av volymerna och typologin. Lägre volymer placerades i dalgångarna och högre volymer på kullarna. I centrum placerades också högre volymer för att markera dess betydelse. Eftersom man arbetade med grannskapsenheter uppfördes bostadsmiljöerna åtskilda med grönytor mellan.

Med planförslaget tar man både fasta på den tidigare strukturen och gör avsteg från den. I delområde 3 uppförs högre volymer på krönet av ett berg och i delområde 1 uppförs lamellhus som följer topografin. Båda dessa ansluter till den tidigare strukturen. I delområde 2 uppförs en högre volym i en dalgång och i delområde 4 föreslås en mer stadsmässig bebyggelse. Dessa två illustrera avsteg från den ursprungliga planeringsprincipen.

Sett till detaljplanen i sin helhet innehåller varje delområde olika typologier, där västra delarna ansluter till en mer samtida bebyggelse och struktur. Öster ut innehåller planförslaget mer upprutna strukturer vilket delvis ansluter till den äldre bebyggelsen.

Sammantaget samspelar se nya strukturerna och volymerna väl med landskapet och stadsbilden i Larsboda.

GRÖNSKA SOM GESTALTNINGS-PRINCIP

Naturmiljön var ett viktigt element i tunnelbanestädernas bebyggelsemiljöer. Den var en del av gestaltningen och planstrukturen och bär således på kunskap om hur staden planerades. Naturmiljön hade även rekreativ funktion i stadsdelen. Devgenerösa gröna rummen visar även på tidens avståndstagande från livet i stenstaden. Naturmiljön speglar tidens syn på sundhet och det goda livet i stadsrummet som ännu är tydligt avläsbar i området.

Med planförslaget tas delar av grönskan i anspråk för bebyggelse. Det kommer ändra karaktären något, framför allt i den östra delen av planområdet. Den tydliga uppdelningen med grannskapsenheter åtskilda med grönska kommer att förändras. Bebyggelsen kommer att bli mer sammahängande och därmed försämrats läsbarheten. Det medför skada på kulturmiljön men inte påtaglig skada för att använda nomenklaturen från bedömningar av påverkan på riksintressen.

KLIPPBACKEN

Klippbacken var den enda stadsdelsparken i området. Den kom att bestå av olika parkrum som ramades in av den kuperade terrängen. Varje rumsbildning fick en egen funktion. De mindre parkrummen på olika nivåer förlades kring en större öppen parkyta. Den öppna parkytan fick en oval form. I dess östra del anlades gradänger av natursten. Bakom dessa, på höjden anlades en pulkabacke.

Med planförslaget tas delar av Klippbacken i anspråk för bebyggelse. Det är framför allt i randzonen som byggnader uppförs. Det innebär att de centrala delarna med den öppna grönytan, pulkabacken och de mindre parkrummen bevaras, vilket är bra. Klippbackens totala yta kommer dock att minska vilket medför skada på stadsparkens kulturhistoriska värde, men inte påtaglig skada för att använda nomenklaturen från bedömningar av påverkan på riksintressen.